

νοί, μέρα τῶν νεκρῶν, εἶναι μέρα τοῦ τρόμου, εἶναι μέρα τῆς χαρᾶς, εἶναι μέρα τῆς φρίκης, εἶναι μέρα τῆς ἡδονῆς.

Χορεύουν.....

Καὶ αἰσθάνονται μιὰ ἡδονὴ ἀσύγκριτη, μιὰν ἡδονὴ ὑπερκόσμια, μιὰν ἡδονὴ αἰώνια, μιὰν ἡδονὴ πού εἶταν ὄλο ζέστα, μιὰν ἡδονὴ πού παγώνει τὸ σῶμα, ἀπὸ τὴν ἡδονὴ πού φέρνει!

Χορεύουν.....

Σκοτάδι.

Φῶς.

Βροχή.

Λάμπες.

Βροντές.

Χορεύουν.....

ΑΛΗΤΙΣ ΖΑΙΛΗΧΑΣ

Α Μ Ι Ε Λ

Ἀπὸ τὰ “Φύλλα τοῦ Ἡμερολογίου,,

30 Δεκεμβρίου 1850

... Κάθε μπουμποῦκι δὲν φουντώνει παρὰ μιὰ φορὰ καὶ τὸ κάθε λούλουδο δὲν ἔχει παρὰ τὴν δική του στιγμή τῆς τέλειας ὠμορφιάς. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν κῆπο τῆς ψυχῆς μας: τὸ κάθε αἶσθημα ἔχει τὸ ἀνθισμένο του, νὰ ποῦμε, λεπτό, δηλαδὴ τὴν ξεχωριστὴ στιγμή τῆς ὀριμασμένης χάρις καὶ τῆς ὀλόφωτης βασιλείας. Τὸ κάθε ἄστρο δὲν περνάει παρὰ μιὰ φορὰ τὴν νύχτα ἀπὸ τὴν γραμμὴ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀπάνω ἀπ’ τὰ κεφάλια μας καὶ δὲν τρεμολάμπει αὐτοῦ παρὰ μιὰ στιγμοῦλα. Ἔτσι καὶ στὸν οὐρανὸ τῆς διανόησης: γιὰ κάθε στοχασμὸ δὲν ὑπάρχει, ἂν μπορῶ νὰ τὸ πῶ, παρὰ μιὰ ζενιθιακὴ στιγμή, ὅπου αὐτὸς μπορεῖ νὰ βασιλέψει μὲ τὴν λάμπη του καὶ τὸ ἡγεμονικὸ του μεγαλεῖο.

Ἔ καλλιτέχνη, ὦ ἐσὺ ποιητὴ ἢ στοχαστὴ, ἄδραχνε τῆς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα σου σαυτὴ τὴν ξεχωριστὴ καὶ περαστικὴ στιγμοῦλα, γιὰ νὰ τὰποδώσεις καὶ νὰ τὰποθανάτισεις, γιὰτὶ ἐκεῖνο εἶναι τὸ ὑπέρτατο σημεῖο τους. Πρὶν ἀπὸ τὴν στιγμή ἐκείνη, δὲν ἔχεις ἀπ’ αὐτὰ παρὰ ἀόριστα σκίτσα ἢ σκοτεινὲς προαισθήσεις· ὕστερα ἀπ’ αὐτὴν δὲ θᾶχεις πα-

ὅτι ἀστενυσμένες θύμῃσες ἢ ἀνήμπορες μετάνοιες· ἡ στιγμή μούλα ἐκεῖνη εἶναι τοῦ ἰδανικοῦ ἢ στιγμῆς.

3 Φεβρουαρίου 1862

Ἡ κριτικὴ γιὰ τὸν ἑαυτό μας εἶναι τὸ «διαβρωτικὸ» κάθε ὁρμῆς ρητορικῆς εἴτε λογοτεχνικῆς. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν γνώση, γυρισμένη πρὸς τὸ ἐγώ, τιμωρεῖται, καθὼς ἡ περιέργεια τῆς ἀρχαίας Ψυχῆς, μετὸν χαμὸ τοῦ ἀγαπητοῦ ἀντικειμένου. Ἡ δύναμη πρέπει νὰ μένει μυστήριον γιὰ τὸν ἑαυτό της· μόλις χωθεῖ στὸ δικό της τὸ μυστήριον σβύνεται. Ἡ κόττα μὲ τὰ χρυσᾶ αὐτὰ γίνεται στεῖρα μόλις θελήσει νὰ μάθει γιατί ταῦτά της εἶναι χρυσᾶ. Ἡ συνείδηση τοῦ συνειδητοῦ εἶναι τὸ τέρμα κάθε ἀνάλυσης, ἔλεγα κάποτε· ὅμως ἡ ἀνάλυση ποῦ φτάνει ὡς τὰ ἄκρα εἶναι μοιραῖο νὰ καταφαγωθεῖ μόνη της ὅπως τὸ Αἰγυπτιακὸ φίδι. Πρέπει νὰ τῆς δώσουμε μιὰν ὑλὴ ἐξωτερικὴ ποῦ νὰ τὴν ζυμώσῃ καὶ νὰ τὴν διαλύσῃ, ἂν ποθοῦμε νὰ μپοδίσουμε τὴν ἀποσύνθεσὴ τῆς μετὸν ἐνέργεια πάνω στὸν ἑαυτό της. «Εἴμαστε καὶ πρέπει ν᾿άμαστε σκοτεινοὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μας», ἔλεγεν ὁ Γκαϊτε, «γυρισμένοι πρὸς τὰ ἔξω καὶ δουλεύοντας ἀπάνω στὴν κοινωνία ποῦ μᾶς τριγυρίζει.» Τὸ καθρέφτισμα τὸ ἐξωτερικὸ μᾶς δίνει τὴν ὑγείαν· ἐνῶ ἡ ἀδιάκοπη ἐσωτερικεψὴ (intériorisation) μᾶς φέρνει στὸ μηδενικόν. Κάλιο τὴν ζωὴν μᾶς νὰ τὴν φαρδαίνουμε, νὰ τὴν ἀπλώνουμε σὲ κύκλους ὀλοένα μεγαλυτέρους παρὰ νὰ ζητοῦμε νὰ τὴν μικραίνουμε καὶ νὰ τὴν στενεύουμε μετὸ περιμάζημα τοῦ ἑαυτοῦ μας στὴ μοναξιά. Ἡ ζέστη κοιτάζει νὰ κάνει ἕνα τόσο-δὰ σημεῖο μιὰ σφαῖρα, ἐνῶ τὸ κρύο στενεύει τὴν σφαῖρα στὸ μέγεθος ἐνὸς ἀτόμου. Μετὸν αὐτοανάλυση ἐγὼ ἐκμηδενίστηκα.

(Μότσαρτ καὶ Μπετόβεν)

17 Δεκεμβρίου 1865

Ἀπόψε τὸ βράδυ δευτέρη ἀκρόαση τῶν κουαρτέτων. Πολὺ περισσότερη ἐντύπωση μέκανε ἀπὸ τὴν πρώτη· τὰ διαλεγμένα ἔργα ἦτανε πολὺ πιὸ ἀψηλονόητα καὶ δυνατά. Παίξανε τὸ Quatuor εἰς Re min. τοῦ Μότσαρτ καὶ τὸ Quatuor εἰς La maj. τοῦ Μπετόβεν, χωρισμένα ἀπὸ ἕνα Concerto τοῦ Σπόρ. Τὸ τελευταῖο, φανταχτερὸ καὶ ζωηρὸ στὸ σύνολο, ἔχει ὁρμὴν στὸ allegro, αἰσθαντικότη στὸ adagio καὶ χάρη στὸ finale· ὥστόσο δὲν ξεσκεπάζει παρὰ ἕνα ταλέντο ὡμορφὸ σὲ μιὰ μέτρια ψυχῇ. Τᾶλλα δυὸ σὲ φέρουν σὲ παφὴ με

τὴν μεγαλοφυΐα καὶ φανεροῦν δυὸ μεγάλες ψυχές.

Ὁ Μότσαρτ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ λευτεριά, ὁ Μπετόβεν ὁ παντοδύναμος ἐνθουσιασμός. Γιὰ τὸ, ὁ πρῶτος μᾶς λυτρῶνει ἐνῶ ὁ ἄλλος μᾶς τραβάει μακρὰ ἀπ' τὸν ἑαυτό μας. Δὲν πιστεύω νὰ ἐνοιῶσα πὺρ καθάρια καὶ μὲ πλιότερη ἐνταση ἀπὸ σήμερα τὴν διαφορὰ τῶν δυὸ αὐτῶν δασκάλων. Κι' οἱ δυὸ ἠθικὲς τους ὑπάρξεις ξανοίγουνταν μπροστὰ στὴν ματιὰ μου ὀλοκάθαρες καὶ μοῦ φαίνονταν πῶς διάβαζα μέσα τους, ὡς τὰ ὀλόβαθα.

Τοῦ Μότσαρτ τὸ ἔργο, ποτισμένο ὄλο ἀπὸ πνεῦμα καὶ σκέψη, μᾶς λέει ἕνα πρόβλημα ποῦ ἔχει πιά λυθεῖ, τὴν ἀνακάλυψη τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τάσης καὶ δύναμης, τὸ βασίλειο τῆς χάρης ποῦ εἶναι πλέριος κάτοχος τοῦ ἑαυτοῦ της, τὴν παγκόσμιαν ἁρμονία καὶ τὴν τέλεια ἐνωση.

Τὸ Quatuor μᾶς ἀνιστορεῖ μιὰ μέρα σὲ μιὰν ἀπὸ τῆς ἀττικῆς ἐκεῖνες ψυχές, ποῦ ἀπὸ πρὶν δραματίζονται τὴν γαλήνη τῶν Ἑλλυσίων. Ἡ πρώτη σκηνὴ εἶναι μιὰ κουβέντα χαριτωμένη, ἀπὸ κεῖνες τοῦ Σωκράτη σιτῆς ὀχιτῆς ἐνὸς Ἰλισσοῦ' χαρακτηριστικὸ της εἶναι ἡ ἐξαίσιος οἰκειότητα στὸν τόνο μὲ τὸ λεπτὸ μειδίαμα καὶ τὴν χαρούμενη φράση. Ἡ δευτέρη σκηνὴ εἶναι τρομαχτικὰ παθητικὴ: Πάνω στὸ γλαυκὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκεῖνου οὐρανοῦ ἕνα σύννεφο γλυστράει. Μιὰ θύελλα, ἀπὸ κεῖνες ποῦ ἡ Ζωὴ ἀναπόφευγα φέρνει καὶ σαυτῆς ἀκόμα τῆς μεγάλες καρδιῆς ποῦ ἐχιμιοῦνται κι' ἀγαπιοῦνται, ἦρτε νὰ χαλάσει τὴν ἁρμονία κείνη. Ποιὰ ἡ αἰτία; Μιὰ παρεξήγηση μήπως, μιὰ παραμέληση; Κανεὶς δὲν τὸ ξέρει, ὥστόσο ἐκεῖνη ξεσπάει. Τὸ Andante της εἶναι μιὰ σκηνὴ ἀπὸ μάλλωμα καὶ παράπονο, ἀλλὰ τέτοια ποῦ μονάχα σὲ ἀθάνατους μπορεῖ νὰ γίνεῖ. Τί ὕψος στὸ παράπονο, τί συγκίνηση κρατυμένη καὶ τί μαλακὰ εὐγένεια στὸ μάλλωμα! Ἡ φωνὴ τρέμει καὶ σοβαρεύεται, μὰ ὥστόσο μένει ἀξιόπρεπα στοργικιά. Τὸ σύννεφο γύρισε πέρασε, ξανάρτεν ὁ ἥλιος, ἡ ἐξήγηση ἔγεινε, ἡ ἀδελφωση γύρισε πάλι. Ἡ τρίτη σκηνὴ μᾶς μιλάει γιὰ τὴν χαρὰ τῆς ψυχῆς ποῦ φιλιώνει καὶ ποῦ, κυρία πιά τοῦ ἑαυτοῦ της κείνη τὴν ὥρα, καί, σὰν γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ, παραδίνεται μὲ χαρὰ στάλαφρὸ περίπαιγμα καὶ στὸ φιλικὸ σκῶμμα. Τὸ finale μᾶς ξαναφέρει τὴν βασιλικὰ χάρη, τὴν τρισόλβια γαλήνη, καὶ τὴν ὑπέροτατη λευτεριά, τὸ ἄνθος αὐτὸ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς ποῦναι καὶ τὸ κύριο θέμα τοῦ ἔργου.

Τὸ ἔργο τοῦ Μπετόβεν εἶναι ἡ τραγικὴ εἰρωνεία ποῦ κάνει τὸν σίφουνα τῆς ζωῆς νὰ χορεύει μανιασμένα πάνω ἀπὸ τὴν αἰώνια τρομαχτικὴν ἄβυσσο τοῦ ἄπειρου. Ἐδῶ κανένα σημάδι ἐνότητας, εὐτυχίας, γαλήνης. Βρισκούμαστε μπροστὰ στὸν παντοτινὸ πόλεμο τῶν δυὸ μεγάλων δυνάμεων, τοῦ γερμανοῦ ποῦ καταπίνει κάθε τι τελειωμένο καὶ τῆς ζωῆς ποῦ ἀντιμάχεται, στεριώνει, ξανοίγει τὰ φτερά της καὶ μεθοκοπάει. Οἱ πρῶτες στροφές συντρίβουνε τῆς βούλλες καὶ μᾶς φανερώνουν τάντρα τοῦ τρισβαθου γερμανοῦ. Ἀρχινάει τὸ πάλεμα. Εἶναι μακρόχρονο. Ἡ Ζωὴ γλυκοχαράζει, κάνει χαριτωμένα παιγνιδάκια καὶ τρέλλες, ἀφρόντιδη σὰν τὴν πεταλούδα ποῦ πάνω ἀπ' τὴν ἄβυσσο ἀλαφροπετάει. Ὑστερα μεγαλώνει τῆς χώρες της καὶ ψάλλει τὸν θρίαμβό της. Θεμελιώνει βασιλεία, χτίζει τὴ Φύση. Ὅμως ἀπὸ τάνοιχτὸ βάραθρο ὁ τυφώνας ξεσηκώνεται, τραντάζουν Τιτάνες τῆς πύλης τοῦ καινούργιου βασιλείου. Μάχη γιγάντων ξεσπάει. Ἀκούγονται οἱ πολύβουες προσπάθειες τοῦ χαώδικου κράτους. Στὸ τέλος ἡ Ζωὴ βγαίνει νικητριά ὥστόσο δὲν εἶναι ἡ νίκη μιὰ γιὰ πάντα καὶ στὸ μεθύσι της μένει κάποιο φόντο πανικοῦ καὶ ζαλάδας.

Τοῦ Μπετόβεν ἡ ψυχὴ στάθηκε βασανισμένη. Θαρρεῖς πῶς τὸ πάθος κι' ὁ τρόμος γιὰ τὸ ἄπειρο τὴν ξετινάζουν σὰν τόπι ἀπ' τὸν οὐρανὸ ὡς τὴν κόλαση: καὶ σαυτὸ βρῖσκειται ἡ ἀπεραντωσύνη της.

Ποιὸς νᾶναι μεγαλύτερος, ὁ Μότσαρτ ἢ ὁ Μπετόβεν; Τί ρώτημα ἀργόσχολο! ὁ ἕνας εἶναι πιὸ ἄρτιος, ὁ ἄλλος πιὸ κολοσσός. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ γαλήνη μέσα στὴν ἀφεγάδιαστη τέχνη, ἡ ἄμεση ὠμορφιά· ὁ ἄλλος εἶναι τὸ ὑπέροχο, ὁ τρόμος μαζί μὲ τὸν οἶχτο, ἡ ὠμορφιά ἀπὸ ἀνάποδα. Ὅ,τι λείπει ἀπ' τὸν ἕνα μᾶς τὸ δίνει ὁ ἄλλος. Ὁ Μότσαρτ ἔχει τὴν κλασσικὴ ξαστεριά τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ γαλάζιου ὠκεανοῦ, ὁ Μπετόβεν τὸ ρομαντικὸ μεγαλεῖο ἀπ' τῆς θύελλες τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ πελάγου· κι' ἐνῶ τοῦ Μότσαρτ ἡ ψυχὴ λὲς πῶς θρονιαίνει στῆς αἰθερόνυτες κορφές ἐνὸς Ὀλύμπου, τοῦ Μπετόβεν ἀργανεβαίνει ἀνατριχιάζοντας τῆς ἀνεμόδαρτες βουνοπλαγιές ἐνὸς Σιναΐ. Ἄς βλογαῖμε καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο. Ὁ καθένας ξεσκεπάζει μιὰ στιγμὴ ἀπ' τὴν ζωὴ τῶν ἰδεῶν. Ὁ καθένας μᾶς κάνει καλὸ. Καὶ τοὺς δυὸ ἄς τοὺς ἀγαποῦμε.

Μετάφραση Θ. Π.